

Ivica Šimić
**Osnove novinarstva; Medijska
pismenost; Lažne vijesti**

Osnovni pojmovi

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Istinitost.** Vijest se mora temeljiti na točnim podacima. Ne možemo objaviti vijest na temelju „rekla-kazala“ priča;

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Poštenje.** Treba izbjeći da u vijesti nešto naglasimo, a nešto drugo zanemarimo i tako odredimo smjer priče;

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Točnost.** Sve što je navedeno u vijesti mora biti točno, od imena i prezimena, preko funkcija do mjera;

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Uravnoteženost.** Kad je riječ o sukobu ili događaju o kojem postoje različita mišljenja, obavezno treba dati priliku svim stranama da se izjasne;

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Nepristranost.** Događaj treba napisati onako kako se dogodio. Bez svrstavanja na bilo čiju stranu;

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Odgovornost.** Mora postojati odgovornost za napisano. Moramo razmišljati o mogućim posljedicama koje neki ljudi mogu imati nakon objave vijesti.

Osnove novinarstva: Glavni postulati

- ▶ **Etičnost.** Svaka struka ima svoju etiku. Nužno je da novinar u svakom trenutku poštuje novinarsku etiku;

Osnove novinarstva - Na koja pitanja odgovara vijest?

- ▶ „Tko?“ i „Što?“ su glavna pitanja na koja vijest odgovara. Odgovori na ova dva pitanja moraju biti u naslovu vijesti.
- ▶ Vijest zatim odgovara na pitanja „Kada?“ i „Gdje?“.
- ▶ Zatim ide odgovor na pitanje „Kako?“.
- ▶ Na kraju, ako se uopće ima ta informacija, vijest odgovara na pitanje „Zašto?“.

Osnove novinarstva - Primjer vijesti

- ▶ **Tko?** Hrvatski Sabor
- ▶ **Što?** je usvojio Zakon o knjižnicama
- ▶ **Kada?** na današnjoj sjednici
- ▶ **Gdje?** održanoj u Zagrebu.
- ▶ **Kako?** Zakon je usvojen većinom glasova zastupnika,
- ▶ **Zašto?** a njegovo donošenje bilo je nužno jer je prijašnji zakon zastario i nije mogao definirati tehnološke novine poput digitalizacije.

Osnove novinarstva - Kako treba izgledati naslov vijesti?

- ▶ Tako da u njemu sažmemo bit vijesti i da čitatelj čak i ne mora dalje čitati vijest jer naslovom dobiva osnovnu informaciju.

Osnove novinarstva - Primjer naslova vijesti

- ▶ Hrvatski sabor usvojio novi Zakon o knjižnicama

Što je medijska pismenost?

Medijska pismenost je kompetencija koja podrazumijeva posjedovanje triju vještina, a to su:

- ▶ Sposobnost kritičkog vrednovanja medijskog sadržaja i prepoznavanja lažnih vijesti (medijskog smeća);
- ▶ Poznavanje osnova novinarstva;
- ▶ Informatička pismenost.

Što je lažna vijest?

- ▶ Kao što samo ime kaže, lažna vijest se temelji na neistinitim, netočnim, nepotpunim i neprovjerenim informacijama te njen cilj nije informiranje nego manipuliranje javnošću. Lažna vijest nije samo vijest zasnovana na netočnim informacijama nego i vijest koja je nebitna i nerelevantna za društvo i za život bilo kojeg pojedinca.

Lažne vijesti - dvije kategorije

- ▶ U prvu spadaju satirični mediji poput News bara i tu je ta lažna vijest opravdana jer služi u svrhu satire.
- ▶ Puno opasnija je druga kategorija lažnih vijesti. Tu su one vijesti koje se žele prikazati kao ozbiljne i istinite, a zapravo su lažne.

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Propaganda.** Propaganda je manipuliranje javnošću. To je pristrano i neumjereno hvaljenje određene osobe, režima ili ideologije bez mjesta za ikakvu kritiku s ciljem da se ta osoba, režim ili ideologija dovede ili zadrži na poziciji moći. Vrlo se lako uoči, pa se vrlo lako može i izbjeći;

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Spin.** Spin je kao i propaganda - manipuliranje javnošću, samo dosta specifičniji i konkretniji. Pomoću spina se javnost izmanipulira s ciljem da se provede određeni plan neke društvene, ekonomske ili političke skupine ili elite. Na primjer, da određena osoba dođe na čelo neke političke stranke, javne ustanove pa čak i na čelo države. Ili, suprotno, da se neka osoba deinstalira s visokog položaja. Spin služi i tome da se neka sumnjiva javna politika, nekakav osjetljivi zakon pa čak i svjetonazor prikažu kao nužno potrebni. Kako ćete prepoznati spin? Vrlo jednostavno - kada u tekstu vidite fraze „neslužbeno doznajemo“ ili „priča se u kuloarima“ ili „kako doznajemo iz dobro obavještenih izvora“ ili „izvora bliskoga vrhu stranke“ ili „visokopozicioniranog izvora“ ili „izvora uglednoga u međunarodnim krugovima“ i slično. Zajedničko svim ovim frazama je to da je izvor anonimn, a često i izmišljen.

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Kleveta.** To je namjerno i svjesno iznošenje neistina kako bi se o određenoj osobi stvorila negativna slika u javnosti i kako bi ta osoba izgubila kredibilitet;

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Govor mržnje.** Riječ je o izravnom ili neizravnom poticanju na mržnju i netrpeljivost - prema drugima i „drugacijima“. Ovdje se neistinite i proizvoljne konstrukcije koriste kako bi se potaklo na mržnju, na fizički obračun pa čak i na likvidaciju neistomišljenika, pripadnika druge nacije, pripadnika druge vjeroispovijesti, migranata, LGTB osoba i drugih „drugacijih“;

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Senzacionalizam.** Objavljivanje neistinitih ili nepotpunih, a istovremeno intrigantnih informacija pri čemu se pretjeruje u opisima i sve se obrađuje na trivijalan način. Često se izvješćuje o temama koje su bezvrijedne i beznačajne za društvo poput pikanterija o privatnim životima poznatih osoba. Osim što se bavi lažnim vijestima, senzacionalizam stvara i lažne zvijezde od raznih samozvanih celebritija, influencera, starleta, sudionika realityja i ostalih. Cilj senzacionalizma je profit, a nusproizvod je zatupljivanje svih onih koji to prate i čitaju;

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Clickbait.** Ovdje se krši osnovno pravilo novinarstva koje kaže da u naslovu mora biti sažeta bit vijesti. Kod clickbaita u naslovu ne saznajemo ništa, nego on služi kao mamac da kliknemo na vijest. Primjeri takvih naslova su: „Šokanto“, „Svi u šoku“, „Nećete vjerovati što se dogodilo“, „Evo što je rekao taj i taj“. Članci s takvim clickbait naslovima uglavnom su trivijalni i bezvrijedni. Cilj clickbaita je, naravno, profit;

Lažne vijesti - Tipovi lažnih vijesti

- ▶ **Teorije zavjere.** Vrlo pouzdan mamac za klikove su i raznorazne teorije zavjere, uglavnom izmišljene, iskonstruirane, neprovjerljive i objavljene na marginalnim portalima.

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Ne otvarati članke s clickbait naslovima tipa „Nećete vjerovati“, „Šokantno“ i slične;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Ne otvarati članke o privatnim životima ljudi. O tome što se događa u nečijem dvorištu, kuhinji ili krevetu. Generalno, ne otvarati senzacionalističke članke. Tek kada kao čitatelji prestanemo pratiti ovakve lažne vijesti, tada više neće biti ni reproducirane;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Ne otvarati članke o lažnim „bitnim javnim osobama” (celebritijima, influencerima, starletama, učesnicima reality show-a), jer time dajemo na značaju i njima i senzacionalizmu i lažnim vijestima;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Ne otvarati članke marginalnih portala za koje nikad nismo čuli. Pouzdano kod tih portala je jedino to - da nisu pouzdani;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Uzeti s velikom dozom rezerve svaki članak u kojem se neka osoba, skupina ili ideologija pretjerano hvali, a istovremeno se oponenti nekritički ocrnjuju;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Uzeti s rezervom i članak u kojem se neku osobu ocrnjuje. Jer je možda riječ o običnoj kleveti;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Izbjegavati svaki članak koji sadrži govor mržnje i netrpeljivosti prema bilo kome;

Kako prepoznati lažne vijesti i kako se boriti protiv njih

- ▶ Vidjeti u tekstu koji su izvori date informacije. Ako je izvor „anonimni visokopozicionirani dužnosnik“ ili „neslužbeno doznajemo“ ili „priča se u kuloarima“ ili bilo koji drugi anonimni izvor - bježite od tog članka.

Vježba za učenike

- ▶ Podijeliti se u skupine. Svaka skupina treba napraviti jedan od navedenih tipova lažnih vijesti.